

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*

(Qualitative Research Methodology)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข

บทนำ

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีสติบัญญา เนื่องจากทำให้มนุษย์พกพาภัยที่จะแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อที่จะได้อ้าใจปரากูรณ์ทางสังคม การแก้ไขน้ำเสียงทางสังคมและการทำงานปารากูรณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น วิธีการทั้งหลายได้แก่บริการทางวิทยาศาสตร์ สามัญสำนึก ประเพณี การอ้างคำกล่าวจากผู้รู้และการวิจัยตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์

การวิจัยจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่นักวิชาการและนักบริหารทั้งหลายให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพราะเชื่อว่าเป็นวิธีการแสวงหาความรู้หรือข้อเท็จจริงที่นำไปใช้ได้จริง วิจัยนี้ถือว่าเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพราะมีกฎเกณฑ์และระเบียบวิธีที่ต้องปฏิบัติในการศึกษาปารากูรณ์และข้อเท็จจริงต่างๆ เครื่องมือที่สำคัญในการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวมานั้น คือการสังเกตการณ์ (observation) ซึ่งมีความสำคัญต่อนักวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ เพราะเป็นวิธีการที่ใช้ออกอ้างความแน่นอน มีระบบสามารถควบคุมสภาพการณ์ที่สังเกต มีภาวะวัดคุณวิสัย และมีการบันทึกทำให้ความรู้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น

* บทความเห็นในการบรรยายเรื่อง “หลักและวิธีการวิจัย” ณ ห้องประชุมภาควิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 14 มกราคม 2526.

สำหรับการสำรวจหาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น นักสังคมศาสตร์มักจะนิยมการวิจัยเชิงปริมาณมากกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ อ้างว่ากิจกรรมในบ้านนี้นักสังคมศาสตร์เริ่มนิยมแนวโน้มที่จะหันมาสนใจการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น ระบุวิธีวิจัยเชิงคุณภาพยังไม่ค่อยมีการเขียนขึ้นมากนัก ผู้เขียนจึงได้เสนอหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะพยายามที่จะตอบบัญชาต่าง ๆ ดังท่อไปนี้ ก็คือ 1. การวิจัยเชิงปริมาณกับคุณภาพต่างกันอย่างไร? 2. ทำไมจึงต้องมีการวิจัยเชิงคุณภาพ? 3. กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นอย่างไร? และ 4. ข้อสังเกตอะไรบ้างเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ?

การวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยทั่วไปนักสังคมศาสตร์นิยมการทำวิจัยเชิงปริมาณโดยพยายามนำเอาหลักและวิธีการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ จากนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ ทำให้ความหมายของ การวิจัยเน้นถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ดำเนินไปเพื่อต้องการหาข้อเท็จจริงใหม่ ๆ หรือความรู้ใหม่ ๆ หรืออาจจะเป็นการพิสูจน์สมมติฐานอย่างโดยย่างหนึ่งตามระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการทางสถิติให้เข้ามายืนหนาทอย่างมากในการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้เป็นลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปริมาณ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ไม่ได้นิยมวิธีการทางสถิติมากนัก การศึกษามักจะเน้นการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) หรือศึกษาชุมชนเล็ก ๆ มากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งข้อมูลมักจะเป็นจำนวนมาก

การที่จะเข้าใจความแตกต่างของการวิจัยทั้งสองแบบนี้ จะต้องเข้าใจในหลักการและวิธีการให้ถ่องแท้เสียก่อน กล่าวคือการความรู้หรือแนวความคิดทฤษฎีที่ต่าง ๆ ในทางสังคมศาสตร์ให้แตกฉานนั้น มีวิธีการใหญ่ๆ 2 วิธีการ กล่าวคือ วิธีการทางอนุมาน (deductive approach) และวิธีการทางอุปนิทาน (inductive approach) การวิจัยเชิงปริมาณมักจะมีวิธีการอนุมานซึ่งเน้นที่การตั้งสมมติฐานต่าง ๆ นำไปพิสูจน์เพื่อตั้งเป็นทฤษฎีต่อไป ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพมักจะเน้นที่วิธีการทางอุปนิทานซึ่งเป็นการหาความรู้

จากข้อมูลหรือข้อเท็จจริงนั้นพื้นฐานหากสานมอันจะนำไปสร้างเป็นทฤษฎีต่อไปทำให้เห็นได้ว่าการวิจัยไม่ว่าจะใช้วิธีการแบบใดมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน ก็คือการหาความรู้หรือข้อเท็จจริง หรือทฤษฎีใหม่นั่นเอง

การวิจัยทั้งสองแบบทั้งกัน เป็นองจากการข้อมูลที่ได้จากการวิจัย กล่าวคือการวิจัยเชิงปริมาณสามารถถูกสมมติฐานทั่วๆ เพื่อนำไปศึกษาจากข้อมูลจำนวนมากในกลุ่มหรือชุมชนทั่วๆ แต่การวิจัยเชิงคุณภาพมีข้อจำกัดที่จะต้องศึกษากลุ่มเล็กๆ อย่างใกล้ชิดและลึกซึ้ง

ทั้งนี้การวิจัยทั้งสองปริมาณและคุณภาพทั่วๆ ไปลักษณะพิเศษและเน้นเฉพาะที่แตกต่างกัน วิธีการศึกษาทั่วๆ ไปที่จะพัฒนาทฤษฎีหรือความรู้ใหม่ๆ เพื่อที่จะได้เข้าใจทำนายและแก้ไขปัญหาในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นการวิจัยนี้ยังมีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย เพราะว่าการวิจัยทำให้เข้าใจปัญหาหรือข้อเท็จจริงอย่างถ่องแท้ ก่อนที่จะได้ลงมือพัฒนาต่อไป ซึ่งได้ผลกว่าการพัฒนาโดยปราบจาก การวิจัยให้รู้บัญชานั้นๆ การวิจัยที่มีประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนาทฤษฎีหรือความรู้ และด้านการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม

ความสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การที่นักสังคมศาสตร์เริ่มนิยมสนใจและทำความเข้าใจการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น เนื่องมาจากการวิจัยเชิงปริมาณได้มีจุดอ่อนทั้วไปคือการวิจัยที่ใช้สถิติชนิดสูงนั้นมีผู้ที่ไม่เข้าใจความหมายและไม่เข้าใจลักษณะเนื้อหาสาระที่ได้จากการวิจัย ถ้าผู้ที่ไม่คุ้นเคยหรือไม่เข้าใจสถิติ การอ่านรายงานการวิจัยก็ไร้ผล การวิจัยก็เลยหมดความหมาย แต่การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับข้อมูลในสานมาเป็นระยะเวลานานซึ่งเรียกว่าการสังเกตกรรมด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด (participant observation) ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ ให้รู้ความหมายเนื้อหาสาระที่แท้จริงของเรื่องที่ศึกษาได้มีการบรรยายข้อเท็จจริงจากที่ได้อยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน นอกจากนี้การวิจัยเชิงคุณภาพเน้นที่ความคุ้นเคย และมีการสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้งมากกว่าที่จะใช้แบบสอบถามหรือการ

สมมติฐานที่สามเป็นส่วน datum ของการใช้แบบสอบถามกับผู้ที่ถือการศึกษาอาจมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องความเที่ยงตรง (Validity) ของเรื่องที่วิจัยได้

วัสดุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพมีวัสดุประสงค์ที่สำคัญอยู่หลายประการคือ

1. นักวิจัยมีความสนใจพฤติกรรมของบุคคลหรือปรากฏการณ์ทางสังคมในกลุ่มประชากรที่มีความเป็นอยู่ซึ่งยังไม่มีใครศึกษามาก่อน เช่นเราไม่ทราบวิธีชีวิตร่วมกัน เป็นอยู่ของชาวลัม หรือเรายังไม่ทราบวิธีชีวิตร่วมกัน เป็นอยู่ของชาวส่วน การใช้แบบสอบถามย่อมจะใช้ไม่ได้เนื่องจากພวงเข้าต้องการศึกษา หรืออาจไม่เข้าใจภาษาอีกด้วย ดังนั้น การวิจัยโดยเข้าไปสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดจึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมกว่า การใช้แบบสอบถามซึ่งการสำรวจทางสังคมนิยมใช้กัน

2. การสร้างสมมติฐานขึ้นมาใหม่ ตามปกตินักสังคมศาสตร์ที่สนใจทางค้าน วิจัยเชิงคุณภาพจะวิจัยในเรื่องที่ยังไม่มีใครศึกษามาก่อน เป็นเรื่องที่พิเศษ ไม่มีใครรู้จัก สมมติฐานมาก่อน ทำให้ได้ความรู้เบื้องต้นอย่างแท้จริงซึ่งจะนำไปสู่การทั่วไป สมมติฐาน ทั่วๆ ท่อไป เช่น การศึกษาอุปนิสัยในการบริโภคของชาวภาคอีสานที่มักจะชอบรับประทานอาหารสุกๆ คิบๆ เพื่อจะนำผลการวิจัยมาตั้งเป็นสมมติฐานต่อไป

3. การเข้าใจกระบวนการเหตุและผล นักสังคมศาสตร์เมื่อได้ศึกษาในชุมชน หรือกลุ่มชนใดๆ ทำให้ได้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการกระทำการระหว่างกันทางสังคมทำให้ได้เข้าใจกระบวนการเหตุผลและผลต่างๆ ได้อย่างมาก ทั้งอย่างเช่นการศึกษาอุปนิสัยการบริโภคของชาวภาคอีสานในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ทำให้เราได้เข้าใจเหตุผลต่างๆ อาจจะมีหลายมิติที่อยู่ในอุปนิสัยการบริโภค

4. ทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาบางทฤษฎีจำเป็นต้องอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในชุมชนเล็กๆ หรือกลุ่มชนหรือองค์การเล็กๆ ได้แก่ symbolic interactionism, phenomenology, และ existentialism เป็นต้น

๕. นักวิชาการบางแขนงวิชานิยมการเก็บข้อมูลในลักษณะโดยเข้าไปสังเกตการณ์ กิจกรรมที่ส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ทำให้ได้ความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมหรือเรื่องที่ศึกษาเป็นอย่างมาก ໄค์เก่า นักสังคมวิทยา นักมนุษยวิทยา และนักการศึกษา เป็นต้น

ข้อสมมติของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการเข้าไปสังเกตการณ์ด้วย การมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดนี้มีข้อสมมติ (assumptions) หลักประการด้วยกันกล่าวคือ

๑. การสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเป็นการมองภาพของผู้ที่ถูกวิจัยแบบทั้งบุคคล (holistic person) ข้อสมมตินี้นักวิจัยเชื่อว่าการเข้าไปพูดคุยกับผู้ที่ถูกวิจัยอย่างละเอียดทุกๆ อย่าง ทำให้ได้ข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากได้สันนิษะและได้สังเกตวิธีชีวิตของบุคคลอย่างสม่ำเสมอ

๒. การสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตของผู้ที่ถูกวิจัย ข้อสมมตินี้ก็คือ ผู้วิจัยเชื่อว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและวิถีชีวิตของผู้ที่ถูกวิจัยทำให้ได้รับทราบข้อเท็จจริงจากผู้ที่ถูกวิจัยโดยตรง ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ การรับรู้เรื่องราวในวิถีชีวิตประจำวันเจ้มจริงเป็นที่จะท้องอาคำยอยู่ในกลุ่มหรือชุมชน เป็นระยะเวลาหนึ่นพอสมควร เพื่อที่จะได้ทราบความเป็นไปของวิถีชีวิตของผู้ที่ถูกวิจัย

๓. การสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเป็นการเข้าไปรู้เห็นเกี่ยวกับสัญญาณของผู้ที่ถูกวิจัย ข้อสมมตินี้เป็นเรื่องที่ผู้วิจัยเชื่อว่าการได้เข้าไปมีส่วนร่วม มีความเข้าใจ เวียนรู้ ในเรื่องของภาษา การพูด ประเพณีในชุมชนของผู้ที่ถูกวิจัยซึ่ง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะได้เข้าใจข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น

๔. การสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเป็นการประสบพบเหตุ ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ที่ถูกวิจัย ข้อสมมตินี้ ความเชื่อว่าผู้วิจัยได้ส่องบทบาทหนึ่งที่ผู้ถูกวิจัย ให้อันญายาให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ สอบถาม และสังเกตในระยะเวลาหนึ่งที่อยู่ร่วมกันทำให้

เกิดความสนใจสนมคุ้นเคย จนทำให้ผู้อ่านสามารถที่จะให้ข้อมูลต่าง ๆ มากและเขียนคล่อง ยิ่งขึ้น

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพคล้าย ๆ กับกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณอาจจะต่างกันในเรื่องของทฤษฎี การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ในที่นี้จะให้กล่าวถึงหลักการใหญ่ ๆ ของกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพดังต่อไปนี้

1. ความเน้นมาของบัญชา

ขั้นการวิจัยนี้นักวิจัยคิดหรือท้องการจะวิจัยเรื่องหนึ่งเรื่องใดซึ่งมีเรื่องสำคัญอยู่ ๆ อีกหลายขั้นตอนก็คือ

ก. ปรากฏการณ์ทางสังคมที่จะวิจัย นักวิจัยจะต้องมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาอย่างที่พอดูสมควรเรื่องที่จะวิจัยจะต้องมีกำหนดที่คนอยากร่วม เข้าทำไป อย่างไร?

ข. วัตถุประสงค์ที่จะวิจัย จะเป็นหลักการที่จะวิจัยและพยายามเพื่อตอบบัญชาให้ตรงกับวัตถุประสงค์

ค. ประโยชน์ที่ได้รับ เป็นเรื่องที่สำคัญที่ควรจะคำนึงว่าผลของการวิจัยจะได้ประโยชน์มากน้อยอย่างไร?

2. การกำหนดแนวความคิดและทฤษฎี

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีทฤษฎีไว้แน่นอน อาจจะได้ทฤษฎีจาก การวิจัยเชิงคุณภาพหลาย ๆ ครั้งก็ได้ แต่การกำหนดแนวความคิดต่าง ๆ ในเรื่องที่จะวิจัย จำเป็นที่จะต้องมี เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้สังเกตการณ์ในส่วนต่อไป

ในขั้นนี้นักวิจัยจำเป็นที่จะต้องค้นหา แนวความคิด หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะวิจัยเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยในส่วนนั้น ทฤษฎีทางสังคมวิทยาหรือมนุษยวิทยา ที่สำคัญที่เน้นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพได้แก่ ทฤษฎีสัญญาณลักษณะสัมพันธ์ phonomono logy, และ existentialism เป็นต้น

๓. การเลือกสถานที่หรือแหล่งที่จะวิจัย

แหล่งที่จะวิจัยเป็นเรื่องสำคัญเหมือนกัน เพราะจะเป็นประชากรที่สำคัญที่สุด วิจัยจะเข้าไปสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด การกำหนดคุณภาพที่ต้องๆ นั้น ผู้วิจัยจะเป็นผู้ที่กำหนดเพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องและวัตถุประสงค์ที่จะวิจัย

ประชากรเป็นกลุ่มนบุคคลที่นักวิจัยสนใจเป็นพิเศษ แหล่งที่จะวิจัยมักจะเป็นแหล่งหรือสถานที่หรือชุมชนเล็กๆ เช่นหมู่บ้าน กลุ่มธุรกิจ กลุ่มสมาคมต่างๆ เป็นต้น จำนวนประชากรควรจะมีจำนวนไม่มากนักเพื่อผู้วิจัยสามารถศึกษาอย่างใกล้ชิดได้

๔. วิธีการเข้าไปศึกษา

นักวิจัยที่จะเข้าไปศึกษาในชุมชนหรือกลุ่มคนตามที่ได้เลือกนั้น นักวิจัยจะต้องคำนึงถึงบทบาทที่จะอาศัยอยู่ในชุมชนนั้น บทบาทของนักวิจัยมอยู่หลายบทบาท แล้วแต่นักวิจัยจะได้เลือกบทบาทหนึ่งหรือหลายๆ บทบาท โกลด์¹ (Gold) ได้กล่าวถึงบทบาทของนักวิจัยที่จะเข้าไปสังเกตการณ์เก็บข้อมูลในสนาน้อย 4 บทบาทตามลำดับดังนี้ ของนักสังเกตการณ์คือ

๑. ผู้มีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ (complete participant) บทบาทในลักษณะนี้ ก็คือ ประชากรที่อยู่ในชุมชนรู้ว่าตนนักวิจัยได้เข้ามาศึกษาวิจัยชุมชน ในลักษณะเช่นนี้ นักวิจัยจะมีข้อสมมติว่าการที่ทำให้ประชากรที่อยู่ในชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์ของการทัวร์ อาจจะทำให้เกิดความไม่สงบและได้ข้อมูลที่เชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๒. ผู้มีส่วนร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ (participant - as - observer) บทบาทนี้เนื่องจากที่ประชากรในชุมชนรู้ว่ามีนักวิจัยร่วมอยู่ รวมทั้งนักวิจัยและประชากรในชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นักวิจัยจะมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือพิธีกรรมต่างๆ พยายามสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องที่จะวิจัยบทบาทนี้ใช้กันมากในวิธีการของ การสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด

¹ Raymond Gold, "Roles in Sociological Field Observations. *Social Forces*, 36 (March 1958) : 217-223.

3. ผู้สังเกตการณ์เป็นผู้มีส่วนร่วม (observer-as-participant) บทบาทนี้นักวิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์โดยไม่ได้บังคับถูกประสงค์ของ การวิจัยให้ประชากรในชุมชนได้ทราบ โดยจะสังเกตการณ์อยู่ตลอดเวลาและเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือพิธีกรรมต่างๆ มีการศึกษาความจาก การสังเกตการณ์ด้วยตนเอง

4. ผู้สังเกตการณ์อย่างสมบูรณ์ (complete observer) บทบาทของนักวิจัยที่จะเข้าไปสังเกตพฤติกรรมของประชากรในชุมชนโดยไม่ได้บังคับถูกประสงค์ของ การวิจัย จะศึกษาเรื่องอะไร เพราะมีข้อสมมติว่า ถ้าบอยกตามความเป็นจริงในเรื่องที่จะวิจัยแล้ว ประชากรในชุมชนนั้นอาจจะไม่ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ข้อมูลที่ให้มาไม่น่าเชื่อถือ

5. การรวมรวมข้อมูล

การสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดนี้เป็นวิธีสำคัญในวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่จะไปศึกษาชุมชนเล็กๆ กลุ่มคน หรือกลุ่มธุรกิจเล็กๆ การรวมรวมข้อมูลแบบนี้นักวิจัยจะได้อยู่ใกล้ชิด ได้สังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือกลุ่มคนที่สนใจ การทำคุณลักษณะได้มีโอกาสร่วมในการตัดสินใจ ทำให้ได้ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง

เทคนิคของการสังเกตการณ์

เทคนิคของการสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดนี้ที่สำคัญมีอยู่หลายวิธี นักวิจัยมักจะใช้หัวใจวิธีในการสังเกตการณ์ กล่าวคือ

1. การสังเกตการณ์โดยตรง นักวิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์อย่างใกล้ชิดโดยตรงแบบนี้นักวิจัยสามารถชินายปราชญ์การณ์หรือพฤติกรรมบางอย่างได้ด้วยตนเอง แต่พฤติกรรมบางอย่างก็ไม่อ้าจะอธิบายได้ด้วยตนเอง

2. การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นวิธีที่นักวิจัยจะต้องเข้าไปร่วมในเหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชน และจะเข้าร่วมกระบวนการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะทำให้นักวิจัยเกิดความประทับใจ เช่น สามารถอธิบายพฤติกรรม หรือวิธีชีวิตได้เป็นอย่างดีพอๆ กับผู้ท้องถิ่นในชุมชนนั้น

3. การสัมภาษณ์ เป็นการพูดคุยให้กับผู้ที่ถูกสำรวจความคิดเห็น ที่นักวิจัยต้องการวิจัย และหารายละเอียดเพิ่มเติมการสัมภาษณ์มีลักษณะเดียวกันกับการสัมภาษณ์แบบธรรมชาติ แต่การสัมภาษณ์นี้ต้องมีการสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้ง (in-depth interview) และ การสัมภาษณ์ก้ามแนวทางในการสัมภาษณ์ (interview guide) นอกจากนี้การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาชีวะ ผู้นำของชุมชนฯลฯ มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เข้าใจข้อมูลมากยิ่งขึ้น เนื่องจากนักวิจัยได้เข้าไปใกล้ชิดกับประชากรในชุมชนเป็นเวลานานทำให้การผูกพันและสนิทสนมกันมากขึ้น

4. การหาเอกสารต่างๆ เป็นการหาข้อมูลต่างๆ ที่เป็นเอกสารที่ผู้คนได้ทำไว้แล้ว เช่นข้อมูลจากทะเบียนบ้าน ประวัติหมู่บ้าน ประวัติวัดฯลฯ สิ่งเหล่านี้นักวิจัยไม่ค้องเสียเวลาซักถาม เพราะได้มีหลักฐานบันทึกไว้แล้ว

การจดบันทึกสนาม (field notes) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการได้ไปสังเกตการณ์ การมีส่วนร่วมการสัมภาษณ์ในแต่ละวัน เพื่อมิให้ลืม นักวิจัยจดบันทึกภายนหลังจากเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้น การใช้เทปอัดบันทึกเสียงก็ถือว่าเป็นการบันทึกข้อความค้างๆ ให้สมบูรณ์ที่สุด การจดบันทึกสนามนี้มีประโยชน์อย่างมาก เพราะข้อมูลค้างๆ จะนำมาประกอบผลและวิเคราะห์ท่อไป

นอกจากเทคนิคการสังเกตการณ์ที่วิธีการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดแล้วยังมีการสร้างแบบสอบถามเมื่อได้อยู่ในชุมชนเป็นเวลานานพอสมควร เพื่อประกอบการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นว่าการอื่นๆ เช่นการศึกษาชีวประวัติ กิจกรรมน้ำหน้าประกอบการวินิจฉัยที่ข้อมูลด้วย

ความเที่ยงตรงของการวิจัยเชิงคุณภาพ

บัญญาของความเที่ยงตรง (validity) เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดนั้นมีความเที่ยงตรงกับพฤติกรรมที่แท้จริงหรือไม่? มีหลายบัญญาที่เป็นบัญญาที่ความเที่ยงตรงของการสังเกตการณ์ ดังท่อไปนี้

1. บัญญาทางท้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางท้านประวัติศาสตร์อาจจะเกิดความคลาดเคลื่อน เพราะนักวิจัยเพียงเข้าไปอยู่ในชุมชนเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์การสังคม

ในอีกนักวิจัยไม่ได้สังเกตการณ์หรือมีส่วนร่วมด้วยตนเอง เรื่องการแก้ไขบัญชีนั้น ก็จะสามารถจะทำการสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้งจากบุคคลหลาย ๆ คน เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าข้อมูลที่ได้นั้นนาเชื่อถือ

2. ปัจจัยทางด้านความสามารถของผู้ที่ถูกวิจัย เรื่องนี้หมายถึงการที่ผู้ถูกวิจัย บางคนมีความสามารถที่จะตอบบัญชาแบบต่างกันตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลความคิดเห็นอาจจะเกิดขึ้นได้ เพราะบางคนไม่ได้ตอบคำถามที่นักวิจัยถามโดยตรง นักวิจัยสามารถจะแก้บัญชีโดยการมีแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อที่จะได้ถูกตามแนวทางที่ได้เตรียมไว้เนื่องจากนั้น กันกับผู้ที่ถูกวิจัยคนอื่น ๆ

3. ปัจจัยทางด้านความลำเอียงของผู้ที่ถูกวิจัย เป็นเรื่องของผู้ที่ถูกวิจัยมีความลำเอียง ตอบคำถามคลาดเคลื่อน หรือไม่ตรงกับความเป็นจริง นักวิจัยสามารถจะแก้บัญชีโดยการมีแนวทางการสัมภาษณ์ และการจดบันทึกสนับสนุนประจำวัน เพื่อช่วยตรวจสอบความลำเอียงท่องเทาจะเกิดขึ้นได้

4. ปัจจัยทางด้านการใช้ภาษาอื่น ถ้าหากผู้ที่ถูกวิจัยพูดภาษาที่ต่างจากนักวิจัย ความเข้าใจหรือความทราบซึ่งในด้านภาษาอาจเป็นบัญหาที่ใหญ่ ทำให้เกิดการแปลความหมายหรือเกิดความไม่เข้าใจ ทำให้ไม่มีการสื่อสารต่อ กัน นักวิจัยอาจจะเข้าใจบัญชีโดยการสังเกตการณ์ และการจดบันทึกสนับสนุนทุก ๆ วัน พยายามที่จะเรียนรู้ภาษาท้องถิ่นของ เนื่องที่จะให้เข้าใจภาษาโดยย่างถูกต้อง ทำให้การสังเกตการณ์น่าเชื่อถือ

5. ปัจจัยทางด้านสถานการณ์ที่มีการกระทำระหว่างกัน เรื่องนี้หมายความถึงการที่นักวิจัยได้มีบัญชาจากการเข้าไปคลุกคลีอยู่ใกล้ชิดกับผู้ที่ถูกวิจัยในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เช่นไม่เป็นปกติอย่างที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือสังเกตการณ์ นักวิจัยสามารถที่จะเข้าไปบัญชาดังกล่าวโดยการหาเอกสารอื่น ๆ มาประกอบในเรื่องนี้ หรือพยายามหาโอกาสที่จะเข้าไปสัมภาษณ์กับผู้ที่ถูกวิจัยในสถานการณ์อื่น ๆ เท่าที่จะทำได้

๖. การประเมินผล

ข้อมูลทั่ง ๆ ที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพนี้สามารถจะเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากบุคคลทั่ง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทัวร์ ข้อมูลที่ได้จากการเขียนบันทึก

ประจำวัน และข้อมูลที่อาจจะถูกบันทึกลงในเทป หรือบันทึกร้องนักวิจัยอาจจะเก็บข้อมูล เชิงปริมาณบ้าง ข้อมูลค้างๆ เหล่านั้นจะเป็นค้องมีการประมวลผลคัวอัลกอริ듬ที่เป็นเนื้อหาสาระมีความหมาย โดยพิจารณาที่จะตอบค่าตามที่ได้ทิ้งไว้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เนื่องจากเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี การประมวลผลจึงเน้นที่ประชากรกลุ่มเดียวในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ และเน้นที่เหตุการณ์หรือประสบการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะคลอเคลียเรื่องอื่นๆ ที่จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพมักจะใช้การบรรยายหรือการพูดหารายละเอียดที่สำคัญจากการรวมข้อมูล ซึ่งนักวิจัยได้อธิบายในชุมชนเป็นระยะเวลานาน การวิเคราะห์คัวอัลกอริธึมมีขั้นตอนความเหมาะสม นอกจากนี้การวิเคราะห์ข้อมูลอาจจะนำเอาทฤษฎีหรือแนวความคิดมาวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับนักวิจัย ว่ามีพื้นฐานความรู้ทางวิชาการหรือทฤษฎีใดมั้ง

การที่ได้อธิบายในชุมชนเป็นระยะเวลานาน ได้พัฒนาเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่คนได้ศึกษาอย่างสม่ำเสมอหรือเหตุการณ์พิเศษในบางครั้ง เป็นเรื่องที่แสดงถึงลักษณะที่นักวิจัยได้เห็นภาพรวมทำให้สามารถนำมุ่งหมายการรวมหน่วย (Integration) ได้

8. การเขียนรายงาน

ขั้นการวิจัยนี้เป็นกระบวนการขั้นสุดท้ายที่นำผลการวิจัยเขียนออกมามีรูปแบบการเขียนรายงานในเชิงคุณภาพซึ่งเป็นที่การบรรยายหรือพูดหารายให้มีเหตุผลต่อเนื่อง ชัดเจนและกัน อาจจะตอบสมมติฐาน (ถ้ามี) เท่าที่ข้อมูลจะอำนวยให้ การเขียนรายงานการวิจัยที่สมบูรณ์จะต้องตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ และผู้อ่านได้อ่านด้วยความเข้าใจเพื่อความรู้แก่ตนเอง

บทสรุปท้าย

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยอีกประเภทหนึ่งที่นักสังคมศาสตร์เริ่มสนใจนำ
มาวิจัยเพื่อแสดงหาข้อเท็จจริง ความรู้ใหม่ ๆ มากขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน การวิจัยนี้มีข้อ^๕
สังเกตอยู่หลายประการที่พึงทราบดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี การที่จะกล่าวสรุปกว้าง ๆ (generalization) ในเรื่องที่ศึกษานั้นย้อมทำไม่ได้ เพราะศึกษาเพียงกลุ่มประชากรเล็ก ๆ เพียงกลุ่มเดียว
2. การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ต้องใช้แบบประเมินจำนวนมากพอสมควร และได้ข้อมูลเพียงกลุ่มประชากรเดียว ทำให้มองคุณว่า ไม่คุ้มค่ากับการใช้แบบประเมินมากในการวิจัย
3. การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เป็นเครื่องมือสำคัญของบางวิชาและแต่ละทฤษฎีของแขนงวิชาการนั้น ๆ เช่นนักมนุษยวิทยาจะวิจัยเชิงคุณภาพ นักทฤษฎีทางสังคมท้าน Symbolic interactionism, phenomenology, existentialism จะวิจัยเชิงคุณภาพเช่นกัน
4. การวิจัยเชิงคุณภาพได้มีคำนิยามที่เกี่ยวข้องกับนักวิจัยว่าควรมีภาวะเป็น (objectivity) หรือ个体性 (subjectivity) ใน การวิจัย เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องอภิปรายกันอย่างมากว่า นักวิจัยจะมีภาวะเป็นวัตถุวิสัยช่วงทางทัวเป็นกลาง โดยการศึกษาวิจัยตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือไม่? เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นนักวิจัยมีแนวโน้มที่เขียนว่า ไม่มีใครที่สามารถจะมีภาวะวัตถุวิสัยได้ นักวิจัยยังมีความล้าเอียงในการวิเคราะห์ ข้อมูล การแปลความหมายและอื่น ๆ เพราะฉะนั้นนักวิจัยเชิงคุณภาพจึงมีแนวโน้มที่จะมีภาวะจิตวิสัยมากกว่าภาวะวัตถุวิสัย อย่างไรก็ตามนักวิจัยจะมีแนวโน้มโอนเอียงไปในทางใดนั้น ขึ้นอยู่กับพื้นฐานเนื้องหัวข้อของการศึกษาอบรมความแนวสาขาวิชาของนักวิจัยผู้นั้น
5. การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้การสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด นี้ มีกระบวนการทั้ง ๔ ที่นักวิจัยจะต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาททั้ง ๔ ในความ

สมมติฐานระหว่างนักวิจัยกับผู้ที่ถูกวิจัย ซึ่งได้แก่ 1. นักวิจัยเป็นคนแปลกด้น้าต่อผู้ถูกวิจัย 2. ผู้ถูกวิจัยเรื่องสนใจการทำงานของนักวิจัย 3. ผู้ถูกวิจัยให้ความสนใจสนิทสนมกันมากกับนักวิจัย 4. ผู้ถูกวิจัยคาดหวังผลประโยชน์จากงานวิจัย ในเรื่องนี้นักวิจัยจะต้องระมัดระวังบทบาทของนักวิจัยอย่างชัดเจนกับความเที่ยงตรงของการสังเกตการณ์

ในบัญญัตินี้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเรื่องที่ท้าทายท่อนักสังคมศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง การวิจัยเชิงคุณภาพมีคุณลักษณะพิเศษ และมีกระบวนการเชิงเฉพาะที่นักวิจัยจะต้องลงมือวิจัยในสนา� เพื่อจะได้มีประสบการณ์และความชำนาญมากขึ้น กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพอาจแตกต่างกันบ้างแล้วแต่เรื่องที่วิจัย บัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพก็คือการคิดและการทำวิจัยท้องมีลักษณะเชิงคุณภาพตามระเบียบวิธีการวิจัย เชิงคุณภาพซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก แต่เมื่อได้ถึงมือคิดและทำวิจัยด้วยตนเองแล้ว ก็จะกล้ายเป็นเรื่องที่โครงสร้างที่ทำให้ถูกก้มความสนใจและคงใจอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีความสำคัญ แต่การวิจัยเชิงปริมาณก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน การวิจัยทั้งสองแบบทางมีข้อดีและข้อบกพร่องกันทั้งนั้น หากได้นำเอาร่วมกันจะส่องมาช่วยสร้างเสริมซึ่งกันและกันแล้ว ก็ยิ่งจะทำให้นักสังคมศาสตร์สามารถที่จะอธิบายและทำนายปรากฏการณ์ทางสังคมหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ตลอดจนแก้ไขบัญหาสังคมได้อย่างถูกต้องและนำไปใช้ดีอย่างขั้นสูงไป

บรรณาธิการ

1. Amara Pongsapich, Somsak Srisontisuk, Suwan Buatuan, Friedrich W. Fuhs, Santhat Sermsri and Somphop Dansathit. *Village Khon Kaen : Social and Economic Conditions of Rural Population in Northeast Thailand.* Bangkok : Chulalongkorn University Social Science Research Institute, 1975.
2. Cole, Stephen. *The Sociological Method.* Chicago : Rand McNally College Publishing Company, 1976.
3. Douglas, Jack D., and Johnson, John M., ed, *Existential Sociology.* London : Cambridge University Press, 1978

4. Goid, Raymond. "Roles in Sociological Field Observations." *Social Forces* 36 (March 1958) : 217-223.
 5. Gorden, Raymond L. *Interviewing : Strategy, Techniques, and Tactics*. Homewood, Ill. : The Dorsey Press, 1915.
 6. Labovitz, Sanford and Hagedorn, Robut. *Introduction to Social Research*. New York : McGraw-Hill Book Company, 1971.
 7. Phillips, Derck. *Knowledge from What : Theories and Methods in Social Research*. Chicago : Rand McNally and Company, 1972.
 8. Poplin, Dennis E. *Communities : A Survey of Theories of Methods of Research*. New York : Macmillan Publishing Co., Inc., 1979.
 9. Ritzer, George. *Sociology : A Multiple Paradigm Science*. Boston : Ally and Bacon, Inc., 1975.
 10. Zito, George V. *Methodology and Meanings : Varieties of Sociological Inquiry*. New York : Praeger Publishers, 1975.
-